

ملی اعتبار مجموعہ

صافی : ۳

تموز — اگستوس ۱۳۳۱

جلد : ۱

العراضة في الحكاية السلجوقية ترجمه سی

مترجمی : شرف الدین

— ایکھجی صاییدن مابعد —

مقدمہ :

على المرأ ان یسی وینذل جهده و یقضى الہ العرش ما كان قاضياً
« کشی یہ چالیشمق و جھدی بذل ایتک پور جدر . والہ العرش ازلده کی تقدیری ہرنہ ایسہ آنی قضا و حکم ایدر »
و (ملاز کرد) ده یکدیگریہ راست کلدی لر . (سلطان) ک عسکری یزدانہ اعتماد ایلہ بناء
ظلم و طغیان ییقمق ایچون قوللری صیغادیلر . و برلمجہده بر صدمہ ایلہ روم عسکرینک
اساس بناسنی حی و قیومک توفیقیلہ خراب و منہدم ایلدیلر . (ارمانوس) کہ ملک و حشمت
و عمر و دولتندن قطع امید ایلش و (الظالمین اعدلہم عذاباً الیماً — وظالملر ؛ جناب حق
آنلر ایچون عذاب الہ حاضرلادی . سورة الانسان) وعدہ سندن قورقیور ایدی . سلطان
غازینک عسکرندن رومی بر غلامک الہ گرفتار اولقلہ ذلیل و حقیر اولمش ایدی .
(کم من فتنہ قليلة غلبت فتنہ كثيرة باذن اللہ — اللہک اذنیلہ نیجہ آزیکیسہلر چوقلرہ غلبہ
ایندی . سورة البقرہ)

پست

ہر پشہ کہ در کوی تو پرواز کند
صیدی کند او کہ باز نتواند کرد
« سنک کویکده اوچان سیوری سینک بیلہ بازک یا قالامیہ جنی آوی یا قالار »

حکایہ اولمشدر کہ : (سلطان) غزایہ عزم ایتدیکی زمان (بغداد) صحراسندہ عسکری
صایمش و جملہ سنی کوزدن کچیرمش ایدی . (سعدالدولہ شخنہ) نک آتیلرندن اولان بو غلام
رومی دخی عرصہ عرض کاهہ چیقوب کندیشنی ارلر صیرہ سنہ ادخال ایلش و عارض —
(کچید رسمی یا پان ضابط) کندیشنہ طاریلش . (سعدالدولہ) یہ

شعر:

خلق الله للحروب رجالاتاً ورجالاتاً لقصعة وثريد
«جناب حق حرب ایچون ارلریاراتدی. و بعضی ارلری ده چاتاق و ترید - ثرید - ایچون خلق ایلدی»
دیمش ایدی .

بونک اوزرینه (سعدالدوله) نك حمیتی غلیان وداعیه عنایتی حرکتہ كلوب « شونك ده
آدینی یازك، اوله كه روم پادشاهنی بو بد بخت؛ پنجه سته گچیره...» دیمش ایدی كه عاقبة الامر ده
اویله اولدی .

مصرع:

چون درین راه چو طاوس بکارست مکس . چونکه بو یولده سینک ؛ طاوس کی ایش کورور.
فی القصة (سلطان) (ارمانوس) ی برقچ کون مقید و محبوس ایلدی . و صکره مظهر
عفو ایدوب کوله لك حلقه سنی آنک جان گردننه طاقدی . و کنديسيه بلیه قیدینه دوشمش
اولان برقچ کیسه یده امان ویردی . (حتی یعطوا الجزیه عن یدر و هم صاغرون - انزل ذلیل
واوزرلرنده کوچو کک تجسم ایتدیکی حالده عن یدر جزیه ویره سیه قدر . . سورة التوبه)
وهر کون بیک دینار آتون که :

شعر:

لوالقی لقلت جلت قدرته [۱] — اکر خوف الیهی اولیه ایدی (جلت قدرته — آنک
قدرتی جلیل اولسون) دیر ایدم .

جزیه نامیله و حریت بدلی اوله رق خزینه یه کوندر مسنه و مال و جاننک محروس و مأمون
قالماسنه قرار ویردی .

وقتا که : (۴۵۵) (سلطان آلپ ارسلان) تحت سلطنتده کسب استقرار ایلدی .
عموجه سی (طغرل بك) ك وزیر و مشیری اولان (عميد الملك ابو نصر کندی) یی
عزل ایدوب حبس ایلدی . و چونکه صدر عالی خواجه ماضی (نظام الملك طوسی)
محنت زمانی و بلیه هنگاهنده بر چوق مدت کنديسيه ملازمت ایتش و دارلق و فرحلق
و مشقت زمانلرنده شرائط خدمتی ایفا ایتش بولنیور ایدی .

شعر :

ان الكرام اذا ما اسهلوا ذكروا
من كان يألفهم في المنزل الحسن [۱]
« کریم اولان ذاتلر نائل سهولت و یسار اولدقلری زمان کندیلرله برابر صیقیتی چکش اولانلری اوتومازلر »

حکمنجه وزراتی آکا و یردی [۲]. وهرایشک حل و عقد و قبض و بسط و تفویض و عزل ییلارینی آنک کف کفایتنه تسلیم ایلدی .

و (عمیدالملک) ی بر سنه مقید و مضطرب براقدی . و (۵۶) ده (نسا) ده او کفایتلی اولان جوامردی وفاکار اولان نعمتخانه یه و منزلگاه اصلی یه کوندردی [۳] .

و بوضورتله نقل ایتشلردر (والعهده علی الرواة - مسئولیت روایت ایدنلره راجعدر) که :
آصف ثانی (نظام الملک طوسی) بوخواجه ماضینک قتلنده بلکه جهد و سعی ایتش ایدی ؛ فقط کندی کمال فضل و وفرت عقل و سیرتک کوزلکی و سیرتک تمیزلکی کابرأ عن کابر ثقة عن ثقة منقول و تواتر معلوم اولمش اولمش و (اذا تواتر الخبر افاد العلم ولا حاجة الى النظر - بر خبر تواتر راده سنه کیرسه بالضروره علم افاده ایدرونظر تأمله حاجت قالماز) بولمنشی بوروایتک قبولنه فتوا و بو حکایه نک استماعنه رخصت و یرمز . و بو خبرک صدق و کذبیه احتمالی وارددر . اما شوده ممکندرکه : مال و آتیسنک تأمین و جاه و مالک محافظه سی و تکثیر مناله محبتی سائقه سیله - که دنیا پرستک توابعندن در . و بر قسم خلق بونلری جهاندانلرقل لوازمندن ظن ایدرلر . - و قیصقانه خلق و غفلت سییله بونی ارتکاب ایتش . . . و عدل و انصاف کوزینی یومش اولسون . . . (وحبك الشيء يعمى و یصم - بر شینه محبتک سنی کور و صاغر ایدر) .

خلاصه - بوضورتله منقولدرکه : وقتا که (عمیدالملک) (سلطان) ک قهری کوک کورلمه سنی گوردی . و جان آلیجی مسافر آنک مسافر خانه نکبته کلدی . بر دقیقه جق مهلت طلب

[۱] (عبدالصمد بن بایک) کدر . خرابات بزم ثانی ، صحیفه ۵۰۴ . [مترجم]

[۲] (طبقات الشافعية الكبرى) صاحبی (سبکی) (نظام الملک) ک ترجمه حائنده کندیسینی (آلپ ارسلان) ه ، وزیر سابقی (ابو علی بن شاذان) ک اثنای وفاتنده توصیه ایتش اولدیغنی قید ایدیور . [مترجم]

[۳] بوذاتک شهادتی اثناسنده سنی قرقر متجاوز ایدی . عرب لساننده بیوک برفصاحتیه مالک ایدی . (ابن اثیر) بعض اشعارینی ذکر ایدیور . شافعیلر علیهنده یک متعصب اولوب ، (خراسان) منبرلرنده رافضیلر ایلله برابر (اشعری) لرده لغت ایدلمکه (طغرل یک) دن مأذونیت استحصال ایلش ایدی . [مترجم]

ایندی. ویوزینی درگاه عزته قویدی. وهر غمازك زحمتدن آزاده کمال سوز و نیاز ایله ایکی رکعت نماز قیلدی و کندی کندینه :

شعر :

یا جاعلاً خدمة السلطان عدته	ما ارش كذك الالذل والندم
النفس خائفة والقلب في وجل	والجسم في تعب والدين مثله
هذا اذا اتسقت ايام دولته	والصيلم الاد ان زلت به القدم [۱]

«ای خدمت سلطان کن دینه عدت و حاضرلق اتخاذ ایدن کیمسه !. سنک چکدیکک مشقتک دیت و مقابلی ذل و ندامتدن بشقه برشی دکلدر. نفس؛ قورقوده، قلب؛ خوف وهراس ایچنده، تن؛ مشقتده دین؛ کرتیکلی اولقدهدر. بو؛ آنک ایامی مساعده کار اولدینی زمانده کی حالیدر. اگر آیاغی سورچه جک اولورسه قارشوسنده کوره جکی مدعش برداهیهدر. » دیدی.

وتننی حکم قضا و امر قادر ییجون (عز و علا) یه ترك ایتدی و جان نازنینی لشکر تقدیرک آیاغی آلتیه آتدی و :

شعر :

ومن لم یت بالسیف مات بغيره تنوعت الاسباب والموت واحد
« قلنج ایله ثولین البته بشقه برشیه ثوله جکدر. اسباب تنوع ایدر ایسهده ثولوم بردر »
شعری کن دینه او قودی. و جلاده دیدی که : فرمان یزدانی ایله سلطانک قهر و غضبنی اجرا ایدیورسک. بن ییجاندن سلطان جهانیه و برده وزیر نافذ فرمانه جناب حقک رضاسنی طلباً شو سوزلری سویله :

(سلطان) ه دی که : بونجه مبارک خدمت که سزک خدمتلیکز ایدی. مقابلنده عموجهک (طغرل بك) بنی نعمت فانیه اولان دولت دنیویه نائل ایلدی. وسن درجه عالییه یعنی حیات باقیه و اوجهانک (آخرتک) مکر میتنی آکا منضم ایلدک. ایمدی بنم سزدن کرک دین و کرک دنیا، هم صورت و هم معنی، هم باقی و هم فانی، هم اول و هم ثانیم حاصل اولدی. وسنک امر که سعادت مغفرت و مرتبه شهادته واصل اولیورم. وزیر بینظیره ده دی که :

بیت :

آنچه بر مایمکنی امروز بر ما بگذرد صاحب ارجمی بکن مارا غم فردای نوست
 « بزه ابتدیکک آجیسی بوکون بزدن کچر. ای ارقداش! بر یول آجی! بزه قارشی بو حرکتکدن
 طولانی سنک یارینکک غمی، آتیده باشکه کله چکی دوشونیورم. »
 وزیر ئولدرمک کی ناسمخود بر بدعت و مردود بر قاعده یی : سن جهانه کتیردک .

مصرع :

حفظت شیئا وغابت عنك اشیاء [۱] — برشی حفظ ایلدک حالبوکه سندن نیجه شیلر غائب اولدی.
 قورقارم که : (من حفر لایحه جبا، وقع فیہ منکبا — قرن داشی ایچون قویو قازان نهایت
 قازدینی قویویه کندیس یوز اوستنه دوشر)
 بوکو تو بدعتک سیئه سنی کندکده و کندی چولوق چوجفکده کوریرسک و بوقاعده
 ناپسندیده یی کندی اولاد و اترا بکده بولورسک ؛ بزه کلنجه :

بیت :

ماسیلئ روزکار خوردم و شدیم تا خود بکجا رسد سرانجام شما
 « بز؛ روزکارک ساله سنی یدک و اوله جغمزی اولدق .. سزک سرانجامکز بقالم نره یه واره جق ؟ .. »
 و (سلطان) صوک زمانده (ماوراءالنهر) حاکمی خان [۲] ایله جنکه عزیمت ایتدی. وقتا که
 (جیحون) ی کچدیلر، کوله لری (جیحون) نهرینک ماوراسنده بولنان بر قلعه یه شبخون
 ایدوب دزداری (یوسف برزمی) یی اسیر ایتدیلر و بوقاغی ایچنده تختک اوکنه کتیردیلر.
 (سلطان) کندیسندن استکشاف احوال ایدلسنی امر ایتدی . او ؛ (الحائن خائف —
 خائن خائفدر) حکمنجه سلطانک هیئتندن قورقیور، و قورققده اولان بر کوکل و جان
 خوفدن لرزان بولنان بر دیل ایله ایپسر، صاپسر لافلر سویلیور، و (سلطان) ه هر لحظه
 بر نوع و هر لمح بر صورته حکایه احوال ایدیورایدی . (سلطان) غضبناک اولوب قتلی
 امر ایلدی. وقتا که (یوسف) طائلی جانندن نا امید اولدی. و ایش جان و یحاق کیکه طایاندی :

[۱] (ابونواس) کدر . کتبخانه عمومیده کی یازمه (ابونواس) دیوانی ص ۴۹ [مترجم]

[۲] (ملکشاه) ک قاین برادری (آل افراسیاب) دن (شمس الملك نصرخان) (تاریخ

بخارا) ص ۲۳۶ ، پارس طبعی [مترجم]

مضارع :

نومید دلیر باشد و چیره زبان — مأیوس و ناامید اولان کیمسه شجیع و لساناً متجاسر اولور.
چیزمه نك قونجندن بریچاق چیقاردی، بو ورطه دن جانی تخلیص ایده بيلمك امیدیه
سلطانی تولدیرمه قصد ایلدی. واکر موفق اولورسه م تازه بر حیات ویکی بر عمر بولورم

شعر:

وان حیاة المرأ بعد عدوه وان كان يوماً واحداً لكثير
«كشيتك دشمنندن صکره برکون بیله یشامسی چوق صایله بیلیر.»
اگر سلطانك سپر دولتی بو کسکین قلنجه مانع اولورسه باری بن بر حرکت مذبحانه
اجرا ایتیش و (ان لنفسك عليك حقاً — سنك اوزرگده نفسکك حق واردر) فحواسیله
بقاء نفس ایچون الدن کلنی یامیش و ایفاء مقدور ایلش اولورم. دیدی.

شعر:

قصدهش خطرست ومن بخوام کردن یا سرخ کنم روی بدان یا کردن
«آنک قصدنده بولمق تهلکه در. ومع هذا بن بوتهلکه بی کوزه آلدیره جنم. آنکله: یا یوزیمی قیرمنی
یا یارم — موفقیتدن حاصل اولان سوخ ایله یوزینک قیزارماسی — یا بونومی»
(یوسف) سلطانك تخنه تقرب ایتدیکی زمان نخت سلطان او یقوده ایدی. هر نه قدر
حضورده آياقده طورانر و بارکاهك ملازملری آنی طوتمق و در حال هلاک بیچاغنی آنک
تملنه وورمق ایستدیلر سه ده (سلطان) مساعده ایتدی، خصمی حقیر و دشمنی صغیر ظن ایتدی.

شعر:

فلا تخقرن عدواً اتاك وان كان في ساعديه قصر
فان السیوف تحز الرقاب و تعجز عما تنال الابر
«دشمنی — ولوقوللری قیصه ده اولسه — حقیر و عاجز عدايله. چونکه قلنجلر بونلری اوچور و ورسه ده
ایکنه لرك دیکدیکی دیکیشلردن عاجز اولور»
کندینک اوقی دائماً هدف مطلوبه اصابت ایتمکده و اصلاً یا کلش کیتامکده اولدیفندن

آنی کندی الیه ٹولدیرمک نیتندہ ایدی. شجاعت ومردلکنہ؛ استمداد ومعاونت طلبنی
یدیرہمدی. عقل وحصافتنہ بد دولتک حجابی حائل وعقل ورزاتی (لیقضی اہ امرآ کان
مفعولاً — متحتم الوقوع اولان برامری جناب حقک قضایورمسی ایچون. (سورة الانفال)
زائل اولدی. وکین یابندن اولمک و دین دشمنہ وورمق ایچون براوق آتدی. تصادفاً
اصابت ایتمدی. و (یوسف) فرصت بولوب مصر معدلتک عزیزینی مرتبہ شہادت ودرجہ
مغفرتہ ایرشدیردی. و سلطنت آغاچی یاپراق ومیوه سنی دوکدی. و خواص وعوام
(یوسف) ک حرکتندن کربزده (یعقوب) کبی حزن واسفہ دوچار وضجرت ومحنہ
کرفتار اولدیلر.

بیت:

از بہر خدای را تعالی آشفته چنین کہ دید حالی
بازی شدہ خستہ تدروی شیریں شدہ کشتہ شقای
«اہ ایچون سوبلیک . . بوقدر غریب برحال کیم کورمشدر؟! . . برطوغان سوکلون النده خستہ
اولمش؛ برارسلانی چقال ٹولدیرمش! . . .»
بوظالمک بومعصیتی ارتکاب ایتدیکی زمان غریبدرکہ: ایکی بیک غلام کمر بسته خدمت
سلطانندہ دست ادبی اوکلرینہ طومتشلر (ال پنچہ دیوان دورمشلر) وصف، صف دیزلمشلر
ایدی. بومصیبت ہائلہ وقوع بولنچہ ہپسی برکوشہ یہ قاجوب قصاص اجر اسنہ مجاللری قالمدی.

بیت:

تابدانی کہ وقت ییچا پیچ ہیچکس مر ترا نباشد ہیچ
«تابیلہ سک کہ اضطراب زمانندہ سکا ہیچ برکیسہ معاونندہ بولماز؛ ہیچ . . .»
دیرلرکہ: (سلطان) ک وجودینہ ییچاق ووردینی ہنکامدہ (سعدالدولہ شحنہ)
کندیسنی (سلطان) ک اوزرینہ آتدی. وقیمتدار جانی فدا ایتدی و:

نعر:

نفسی فدائک لالتدری بل اری ان الشعیر وقایہ الکافور
«جام سکا فدا اولسون . . . بر دکریم اولدینی ایچون دکل، بلکه کافور آرپہ ایلہ وقایہ
اولندینی ایچون [۱]»
دیدی.

[۱] قدما یہ کورہ کافور راطب اولدیغندن محافظہ سی ایچون طبیعتی حار اولان آرپہ وسائرہ ایلہ
برابر بولندیریلیر ایدی. [مترجم]

و آنک ده وجودی مجروح اولدی . اجلی منقضی اولماش و مدت عمری ختام بولماش اولدیغندن او یارادن خلاص بولدی و اوز حمتدن سالم قالدی . و شبهه سز :

بیت :

چو دولت مساعد بود بخت پشت برهنه نشاید بساطور کشت
« دولت مساعد اولور و بخت ده آرقه چیقارسه چلاق اولان کیمسه یی ساطورله تولدیرمک ممکن اولاز »
خلاصه وقتاکه (یوسف برزمی) مقصود و مطلوبنه نائل اولدی و مراهنه ایرشدی .
سرایدن طیشاری چیقماق ایچون برقاچ آدیم آتدی . سلطان شهیدک فراشانی رئیس
و مهترلرینک ایلروده سی اولان (جامع نیشاپوری) مکرکینی آچوب (یوسف) ک باشنه بر
(میخ کوب - کسر) ووردی وانی دارالبواره کوندردی و (خسرالدنیا والاخره - دنیا
و آخرنده زیان ایلدی . سورة الحج) آنک وصف الحالی اولدی .

تواریخ علومک سنجاقلرینی دیکنلر و اخبار بحارنده سیاحت ایدنلر شویله نقل ایتشلر درکه :
شهریار غازی (ملکشاه سلجوقی) نک عهد سلطنتده (مقتدر خلیفه) نک کوله لرندن بری
بو (جامع فراش) ک اوغلنی قتل ایلش و خلیفه نک حریمی طرفدن قاتل حمایه اولتمش ایدی .
(جامع) ک ؛ او جکر گوشه اوغلنک دردیله قلبنده قان قاینایور و جکرینی آتش حسرت
طاغلا یور و حرم عالی حوالیسندن کچه میور ایدی . و وقتاکه مقاومت و مقابله دن عاجز
قالدی ، (سلطان ملکشاه) ک حیوانی ییلارینه یایشوب کنندیسندن مرحت و عدالت طلب
ایتدی .

بیت :

ای ترا کرده خداوند خدای متعال داده جود و خرد و جان و جوانی و جمال [*]
« ای سنی خدای متعالک خداوند قیلدینی و سخا ، عقل ، جان ، کنجک ، کوزلک و یردیک ذات !! »
نیم اوغلنک قاتله بن ضعف و مسکتمله سنک باباکک قاتله یاپدیغمی یاپ ؛ قدیم بر
امکداریکزک خدمتی فراموش ایلده ؛ و قصاص شرع شریفده امور مهمه و نفوسک
محافظه و مصونیتی واجباتدن در . (ولکم فی القصاص حیاة یا اولی الاباب — سزک ایچون
قصاصده حیاة واردر . ای عقل صاحبلی ! سورة البقرة)
دیددی .

(سلطان ملکشاه) درحال (امیر حاجب) ی کوندردی و مجرم اولان غلامی حرم

[*] (انوری) کلیاتی ، ص [۲۶۳] (طابع)

محترمدن چیقاروب خصمنك اليه تسليم ايتمنی صورت قطعيه ده امر ايتدی . خليفه
بو حکمی طوینجه (جامع) ی چاغیردی و :

بیت :

بکین جستن مرده ناپدید سرزند کارا نشاید برید
« ناپدید اولش بر تلولونک کینتی آلتی سائقه سیله دیرلرک باشی کسمک لایق دکدر »
آندن اون بیک آلتون قبول ایتمنی و (من عفا و اصلح فاجره علیاه — کیم که
کندیسنه ظلم ایدن مسلمک ظلمنی عفوایله ترك انتقام ایدرسه آنک اجرینی اده تعالی درعهده
بیورور. سورة الشوری) مقتضاسنجه انی عفو ایتمنی و حزمده قاعده معهوده و طریقه محمودیه
رعایت ایتمنی یعنی حرمت حرمدن مسابقه ایتمنی آندن التماس ایتدی .
(جامع) حیت و غیرت سائقه سیله قبول ایلوب (و من قتل مظلوماً فقد جعلنا لولیه
سلطاناً — بر کیمسه مظلوماً بلا موجب قتل اولنسه بز اول مقتولک و فانتدنصکره و لیس
اولان وارثه قاتل اوزرینه حاکمیت و یردک . دیرلرسه قصاص و دیرلرسه دیت طلب ایدر .
سورة الاسراء) فرمان الهیسی موجبجه غلامی قصاصاً قتل ایلدیلر .
(آلب [۱] آرسلان) ک ولادتی (۴۲۱) محرمنک ایکنجی جمعه کیجه سنده ایدی . و وفاتی
(۴۶۵) ده در . مدت سلطنتی اون ایکی سنه در . وزیر ی بزرجهر ثانی (نظام الملك حسن
ابن محمد بن علی بن اسحق الطوسی) در . امضاسی (بنصراه) ایدی . والسلام .

السلطان [۲] جلال الدین [۳] ملک شاه بن محمد قسیم امیر المؤمنین [۴]

سلطان ملک شاه ماضی که ملت و دین اطرافنی تیغ معمار یسیله حمایه خصوصنده نامدار بر

- [۱] (الب — شجاع دیمکدر . (دیوان لغات الترك) ص ۴۴ ، ج ۱ [مترجم]
[۲] اصطلاحات دولیه ده سلطان ، ایکی ویا دها زیاده اقلیمه حکمران اولاندر . براقلیمه مالک
اولانه ملک اطلاق اولنورکه بونلرک ایکیسنکده فوقنده دیگر بر قوت اولماقی شرطدر . حاکمیتی
بر بلدهیه منحصر اولانه امیر و صاحب دینلیر . (طبقات سبکی) ص ۱۳ ، ج ۴ . (قلقشندی) نک
(صبغ الاعشی فی صناعة الانشا) سنده بیانته کوره ایلک دفعه بو عنوان (هارون الرشید) طرفندن
وزیری (خالد بن برمک) و یرلش و بوذاتدن صکره بونکله تلقیب بر مدت انقطاع ایتش اولوب
بالآخره (آل بویه) و بونلردن صکره ده سلجوقیلره یرلشدر [مترجم]
[۳] شرعاً اقامه حدود و تنفیذ احکام (امام) ک اذننه وابسته بولند یغندن (عراق) و (خراسان) ده
بولنان ملوک خلع عباسیه طرفندن بر رقب و خلعت و یرلرک بوباده کی مأذونیتلری تصدیق ایدلک
عادت ایدی . (الفتح الوهی علی تاریخ ابی نصر العتبی) ص ۳۱ [مترجم]
[۴] (تاریخ کزیده) ده (جلال الدولة معزالدین عین امیر المؤمنین) صورتیه دورکه شاعر مشهور
(امیر معزی) نک دخی (ملکشاه) ک بو (معزالدین) لقبنه نسبة تخلص ایتش اولدینی ده ینه بو کتابده
مذکورودو . (تاریخ کزیده)، نورعثمانیه کتبخانه سی ، نوسرو (۲۱۶۹) — ص ۱۲۹ [مترجم]

پادشاه و نیکوکار بر شهریار ایدی . و اوزمانک پادشاهلرندن توفیق کردکار ایله ممتاز ایدی . جهان میدانندن جوکان شجاعتله عدل و احسان کونیی سلاطین زمانک اوکندن آلمش و دوران شکارکاهنده مبارزه و امداد یایی کرمش ایدی . دهرک قهر اوقی زهکی رینی اهل طغیانک جانی هدفنه اوردی . و باغستان ظلم و عدوانک قوردلرینی انصاف پنجه سیله یاقالادی . و ظلم و اعتساف ایکنه سنی کفران و عصیان آغهنندن قوباردی آتدی . و آبدار و آتش بار اولان قلنج ایله دینک مورد صفاسنی و ملکک مشرب عذبی کفر و طغیان بولانقلغندن صافی ایلدی . لاجرم قضا فراشی قضاء شرقدی اوسلطان نافذ فرمانک سرا پرده اقبالنی قوردی . و آنک ایپلرینی صحرای مغربک اقصا سنده مخلصیت چوپلریله مربوط و معقود و دوام اوتادیلده مشدود و مسدود ایلدی . حاکم قدیرک امریله تقدیر خطیبی ربع مسکونک منبرلرینی او ؛ هر آلدادیلش و ظلمه کرفتار ایدلمش اولانلره عدالت بخش اولان ذاتک القاب هایونیه ترین ایلدی . وضع ییچون مشاطه سی (سیحون) دن تا (جیحون) قدر روی زمینک یاناغنی اوشهریار فریدون قدرک احکام قدر جریانی زیوریه سوسلیدی . و عنایت ازلی جامه دارانی جامه خانه رعایت لمیزلیدن جهاندارلق طرازیله مطرز اولان کامکارلق قباسنی اوسلطان غازیئک دوش حشمتنه آتدیلر . و رفعت و جهانگیرک تاجنی او والینک معالیمی باشنه قویدیلر . حاکم لرو محبت ایدن و ایتمیلر آنک جناب عالیه مطیع اولدیلر . و اوزاق و یاقینده کیلر آنک امر و نهیلرینه انقیاد و فرمانبردارلق کمرینی جان بلنه باغلادیلر .

نمونه :

ولا حرا لا وهو عبد بچوده ولا عبد الا وهو فی عدله حر [۱]

« آنک جودیلله کوله اولماش هیچ بر حر یوقدر . و عدلیله ده حر اولماش بر کوله یوقدر »

ووقا که پدری (آلب آرسلان) ک یکران دولتی بوجهان میدانندن دیزکنی چوپوردی و رحمت رحمان جوارینه ایریشدی و ای نام ایله غارغروردن سرای سروره کیتدی . (مانسخ من آیه اونسها نات بخیر منها — آیتدن بعضیسنی ازاله ویا تأخیرایتدیکمز زمان آندن ده خیرلیسنی کتیررز . سورة البقرة) حکمنجه اومعدلتشعار اولان شهریار ؛ شهنشاه ستوده آنارک متکاسنده استقرار ایلدی . و اوشهریار حمید ؛ بختیار شهیدک تختکاهنده تمکن بولدی . ویدی فلک بامنده :

[۱] (ابوبکر الخوارزمی) نکدر . خرابات ، بزم ثانی ص ۴۲۳ [مترجم]

شعر :

انا لنحرز بالاسیاف مصلحة ممالك الروم والأتراك والعرب
حتى تكون لنا الدنيا باجمعها محمية بين موروث ومكتسب
بزكسکین وبارلاق قنجلر ایله روم ، تورک ، عرب مملکتلرینی آلیرز . تاکه موروث ایله مکتسب
آره سنده - کیمی موروث و کیمی مکتسب اوله رق - دنیا نك بتون بلده لر ی بزم تحت حمایه مرزده اولسون .. «
کوس افتخارینی بش نوبت چالیدی . (الولد الحز یقتدی بآبائه الغر — حر اوغل
کریم اولان بابالرینه اقتدا ایدر) حکمنجه رداء وزارت و خلعت نیابتی خواجئه عاقل دستور
ماضی (نظام الملك طوسی) [رزقه اه جنة النعيم — جناب حق کندیسنه جنت نعیمی میسر
ایتسین] نك صیرتمه کیدیردی و اوداد پرور اولان (صاحب - وزیر) ك عدل کستر
اولان قلمنی کشور مملکتده صاحب دیوان دولت قیلدی . وقتا که اوایکنجیسی اولیان
دستور وجهان باللق کوشکنک بانیسی :

مصرع :

که دروزارت صاحبشیرعت وزراست — که وزارت خصوصنده وزیرلرک صاحبشیرعتدر
نك پناه معدلت اولان درکاهی آغزلرک اوپه جک یری والنلرک سورینه جک محلی
اولدی . وامرو نهی دیزکنی آنک دست کفایتنه کلدی . وسرورلک قباسنی آرقیه
وریاست صاریغنی باشه قویدی .
حاکم و محکوم ، خادم و مخدوم ، محظوظ و محرومک تقویئه حالی ایچون نصفت اتکندن
دست قدرتی چیقاردی . و وقتا که مبشر آمال ؛ حضرت ذوالجلالدن (انا جعلناک خلیفه
فی الارض — بز سنی یریوزنده خلیفه ایلدک . سورة ص) منشورینی آکا وپردی . قدیر
بی نظیر (وان حکمت فاحکم بینهم بالقسط . اکر حکم ایدرسه ک آنلرک آره سنده عدل ایله
حکم ایت . سورة المائدة) آیتنی آنک قولاغنه اوقودی .
تربیه و معاونت قیوسنی اکا بر عظام و اما جد اعلام و ائمه انام ؛ حلال و حرامی خبر
و یریخیلره و خاص و عامک احکامنی بیان ایدیخیلره آچدی و طوائف انامک ترفیهی ضمتنده
عاطفت و مروت و مرحمت و قنوت بساطنی دوشه دی .

بیت :

کردون نهادکام جهانش درآستین هرکو باستان درش يك زمان رسید
«آنک در دولته برمدتجک ایریشمش اولانلرک دنیا مرادینی فلک یانه قودی ؛ درحال ویردی»

بوندنطولای و قتا که اوخواجه بی همال؛ دستورمفضالك خورشید جلال و کوکب اقبالی
افضال آسانندن ارباب آمالك درودیوارینه عکس ایتدی ووقتا که او بدرمنیر وخواجه خیر
وقلیل النظیر وزیر صاحبتدیر دیوان کالدن ایوان جلاله ایریشدی (عراق) محراسنده بلکه
بتون آفاق میداننده آیین استقامت جایگیر اولدی . وبری برینه کچمش اولان ایش تحت
انتظامه کیردی . ظلم رستی مدفوع وستم مرفوع اولدی ، جمهور خلألق (حسن -
نظام الملک آدی) ک حسن اخلاقدن بهره مند اولدیلر . و اخلاق مرضیه نک قوقوسی
مطیع و عاصینک مشامنه ایریشدی .

ووقتا که : مملکت کتخدالنی قلمنی انکشت تدبیر اوجله طوتدی . و او مناصب علیه
کسوه سنی و او مراتب سنیه خلعتی - که کارخانه ازلده آنک قدرینک قدینه و معالینسه کوره
طوقومش ایدیلر - کیندی کفایت و کاردانلق ایله جور و قانونسزلق بنیاتی (قاعاً صفصفاً
لاتری فیها عوجاً و لامتا - آنلرک - طاغرلرک - یرلرینی ربم دوپدوزایدیر، نه آلاقلق ونه
یو کسکلک کوره مزسک . سورة طه) ایدلی . و معدلت قصر مشیدینی اعلائی علینیه چیقاردی .
وبلادک هر موضعنده یوم التادده نائل خلاص اولق امیدیه شریف و وضع ایچون رفیع
مدرسه لر وضع ایدلی . و طلاب علمه مرتب وظائف و موظف انعاملر تعین ایدلی .
و اساس مدارس الی اول تأسیس ایدن اودر [۱] و بو کونمز قدر مکر مات و بقاع خیراتندن
- که جهانک هرجهتده موجوددر - خواص و عوام و ائمه عظام و طلبه علوم اسلامه علی الدوام
منافع عامه کیکده در . و اوصدقه جاریه و عطیه دائمه نک مثوباتی (من جاء بالحسنة فله عشر
امثالها - بر اییلک یاپانه او اییلک اون مثلی وارددر . سورة الانعام) فحواستجه او خواجه
جهانک روحه کیتمکده در . و (نظامیه بغداد) ک دروبامندن :

مصرع :

لازال حائطها للعلم مستندا — دائماً دیواری علمه نقطه استناد اولسون
(و صدریه اصفهان) دن [صینت عن الحدیثان — آقنلر دن مصون و محفوظ قالسین]

نثر :

لیس یمیت عند اهل الهی من کان هذا بعض آثاره
« ارباب عقول نزدنده آثارینک بعضیسی بو اولان ذات ثولو دکلدیر . »

[۱] مؤرخلر آره سنده (غلط مشهور) کبی شیوع بولمش بر یا کلدشدر . چونکه (نظام الملک)
دن اول برحقو کیمسه لر طرفندن اقطار اسلامیه ده تأسیس ایدلش مختلف مدرسه لر موجود ایدلی . [مترجم]

صداسی صغیر و کبیرک و حقیر و خطیرک قولاغنه ایریشیر . و بو محل ؛ دکرالی دستور
و معدن کچی ثروتلی اقدینک ؛ ملک نشان صدرک ، ملک کوکللی (صاحب - وزیر) ک مکارم
شیم و محاسن کرمنی تقریرری دکلدرد . و بودستور مغفور و مبرورک اوصاف پسندیده و اخلاق
کریده سنی بویله طاغینق یازمق قابل دکلدرد . و اوای ایشلی خواجه نک مرغوب اولان خصایصنی
و کوزل اولان عادتلرینی :

مصراع :

آن پیش ز آفریش و کم ز آفرید کار - او ؛ خلقتدن چوق ، خالقندن آررد .
تبعیت صورتیله تعداد تحت بیانه کلز و یارمق آتیه جولان مجالی ویرمن . شو سوزی
سویلین نه کوزل سویلشدر :

بیت :

هر وزیر و مفتی و شاعر که او طوسی بود چون نظام الملک و غزالی و فردوسی بود
« طوسی اولان هر وزیر و مفتی و شاعر نظام الملک و غزالی و فردوسی کی ناصل اوله بیلیر ؟ »
و وقتا که : وزارت شها متلی خواجه و کفایتلی صاحبده استقرار ایلدی . سلطان جهان
(خراسان) اقلیمندن (عراق) و (آذربایجان) ه توجه ایلدی . و عموجه سی اولان (قاورد) [۱]
سلجوقی (دخی) (کرمان) دن اوجی ، بوجاخی بولنمیان بر عسکر ایله - که آنلرک عددی
خیال انسانک نکارخانه سنه صیغماز و صورتکر و هم او عسکرک قره بلوط کی اولان سیاهلغنی
تصویره مقتدر اوله ماز -

بیت :

همه سپر تن و شمشیر دست و تیرانکشت همه سپه شکن و دیو بند و شیرشکار
« هبسی قلنج الی و اوق پارمقلی و قالدان تنلی در . هبسی عسکر قریچی و دیو باغلا یچی و ارسلان
اولا یچیدر . »
چققدی . و (عراق) ه طوغری حرکت ایلدی . و (کرخ) قپوسنده ایکی عسکر بکدیکرینه
تصادف ایتدی . و متوالیاً اوچ کون میدان جدال وصف قتاله کیردیلر . و مخالفت یایی
[۱] اصل اسمی (احمد) در . فوق العاده بهادر لغندن طولانی کندیسنه (قره ارسلان) دخی دیرلر ایدی .
(کرمان) ه مالک اولوب (دیالیه) دن (شیراز) ی دخی آلمش ایدی . (کرمان سلجوقیلری)
بوندن تشعب ایشمدر [مترجم] .

الده طوتدیلر. ونازنین اولان جانلرینی تیریلایه هدف ایلدیلر. واولاچ کون واولاچ کیجه ده نه زنگی شېك عسکرینک هجومی هنگامنده قرار ایتدیلر ونه ده رومی روزك وصول لشکری وقتنده استراحت بولدیلر .

(ثلث لیال سویا — علی السویه اولاچ کیجه . سوپه مریم) کوزلرینی قیریمبوب ایرتسی کونلرک تدبیریه مشغول اولدیلر. تصادفاً (قاورد) ک عسکرندن بری (ملکشاه) قومندن بریه منفرداً مقاومتدن دم اوردی . ومبارزه طلبنده بولندی . اولدیر اولان پهلوان واولا ارسلان کی اولان ار (کرمان) عسکرینک میدان اوقویانی تیرزباتی قارغی ومزراق ایله برحله ده بی جان ایلدی .

(قاورد) بونی کورنجه « بوراسی طوره جق یر دکلدیر، بودیاردن فرار مهماتدن واعراض معترضاتندیر » دیدی ویوزینی هزیمته چویردی .
فی الحقیقه

مصراع :

یشب سپه کران سواری دارد — اردولرک قوة الظهری بعضاً برتک سواری اولور .

سوزینی طوغری سویلشلردر. وچونکه : بخت هم عنان ودولت پاسبان دکل ایدی . اومیداندن طیشاری چیمغه موفق اوله مدی . (سلطان ملکشاه) ک الینه دوشدی . واورادن (سلطان) (همدان) ه کلدی . عسکر منصور دشمنی مقهورایتش، ملکی مدعینک زخندن تخلیص ایلش بولنیورلر ایدی . وظیفه واقطاعلرینک تزییدی التماسنده بولندیلر . وبونده مبالغه بی افراط مرتبه سنه چیقاردیلر، وسوزی «اگر (سلطان) اقطاعی تزیید، انعاماتی تضعیف خصوصنده امال کوستیرسه یشاسون قاورد» دیمکه قدر واردیدیلر . (نظام الملک) بولره «سوزیکزی کیجه لین خدمت سلطانه عرض ایده رم . نه اراده بیوریرلر سه سزه خبر ویریرم » دیدی . اوکیجه (قاورد) ه زهر آمیز بر شربت وحسرت انکیز بر شراب ویردیلر . واولشاه بیکنهاک صحیفه عمری عسکرک سوزندن طولایی سیاه اولدی . و (رب دم سفکه فم — آغزک دوکدیکي نیجه قانلر واردر) ایرتسی کونی عسکرک امراسی (سلطان) ک نه دیدیکنی آکلامق ایچون دیوانه کلدیلر . (خواجه جهان) :

بو کیجه (قاورد) درد دردی — طورطو — سی جرعه سنی ایچدی .

و محبسده یوزو کندن زهری امدی - اسکی پادشاهلر یوزو کلرندن ایجابنده کندیلرخی
 زهرله مک ایچون زهر بولوندریرلر ایدی - و سلطان لحت و قرابته رعایتہ بناءً ضجرت
 و غمه قرین ایدی هر قصه نك عرضی فرصته و هر غصه بی عرضه امکان حاصل اولمدی، دیدی.
 عسکرلر بونی ایشیدنجه سویلدکلری سوزلردن پشیمان و (سلطان) ك عتاب فعلیسندن
 هراسان اولدیلر. نادم و حاسر اوله رق (یا حسرتا علی مافرطنا - قرآن کریمده: (یا حسرتی
 علی مافرطت) قباحیت و تفصیرمدن طولانی وای یازیق بکا! (سورة الزمر) دییه رك (مریخ)
 رفعتلی ایواندن خارجه چیقديلر .

و بویه حكاية المثلدر دكه: دادپرورك و غایت معدلتدن عسکرلرك مواجب و وظائفی
 بلادجهانه تقریق ایلوب جمله سنه آیری آیری محللر کوستردی . بونك ده سبی هر نزه
 اینرلسه کندیلرینه عائد خرج و مصرف بولوب رعایایه زحمت ایتمه لری ایدی .

بوسلطان نامدارك كمال عدل و نصفی ایچون شواهد و دلائله نه حاجت و اظهار حجت
 و براهینه نه ضرورت وار! آنك عدل و انصافی آناری کیجه و کوندوزك صفحه لری
 اوزرنده (الی قیام الساعة و ساعة القیام - ساعت - قیامت - قیام ایده سیه (قوباسیه)
 و قیامك - قیامتك - ساعتك (وقتنه) قدر) ظاهر و اوانصافك فوائدی كافه دیارك صغار
 و کباری حالی صحافی اوزرنده باهردر .

فوائدی عام اولوب علی التواتر و التوالی خواصی اصاغر و اعالییه ایریشن قواعد
 و قوانیندن بریمی بودر دكه :

و قناكه : كمال فراست و وفور شهامت ایله بعض نفوس شریره نك تزویراته متایل
 اولدیغنی و کیره بی ارتکاب ایندن بر طائفه نك تلیسسته رغبت ایتدیکنی بیلدی . مصیب
 اولان مجتهدلردن و ادیب اولان مفتیلردن بر جماعتك - كه حل و عقد اهلی ایدیلر -
 اجتماعی امر ایلدی .

عامه رعایا و كافه برایا حقارنده بسلیدیکی شفقت و عنایتہ مبینی هر حيله كارك مطلوبه
 موفقیتی موجب و هر صاحب تسویلک حيله لرینی ترویجه سبب اولان و کثیر الوقوع بولنان
 وقایع شرعیه دن بر قاچ قضیه و مسائل فقهیه دن بر قاچ مسئله استفسار ایلدی. و حيله کفایتك
 صورتی اودلدیر اولان اساسده - (مسائل ملکشاهی) دینلن مجله ده - ثابت قیلدی .

مسلمانلرك اموالی حفظ و اجباتدن و غدا القدره بو خصوصده اهامل منیه اتدن اولقله
 او تلیساتی دفع و اوتدلیساتی منعه تأخیری محرماتدن بیلدیلر . و (لا ضرر و لا ضرار

فى الاسلام - اسلامده ضرر و مقابله بالضرر يوقدر - حديث شريف (حكمنجه اجتماعلى اهل عالمك صلاح حالى و بنى آدمك ايشلرينك انتظامى سببى اولان علماء اعلام وائمة نافذ احكام اجماع و اجتماع ايتديلر . و برقاچ صورت تحرير ايلديلر .

و بوخصوصده - بوكتاب هر نه قدر او فصل الخطابك محل تحريرى دكسهده اومقالك تصديق و احوالك تحقيقى ضمنتده بوبابك صوكننده ثبت و تحرير اولنه جق اولان - قضاة اسلامك قانونى و ولاه انامك دستورى اولان بر فصل و اومسائل فقهيه دن اوكلاتك زبده و اوحكاياتك خلاصهسى بولان بروجيزى شريعت نكار اولان قلمه كتيرديلر .

و خلاف استحسان اوله رق بيانندن عبارده نك عاجز اولمدينى او مستحسن قواعد؛ (مسائل ملكشاهى) ديه شهرت آلدى . (والله لا يضيع اجر من احسن عملاً - و جناب حق ايشى اى يابان كيسه نك اجر نى ضايع ايتمز . سورة الكهف)

ولايت توارىخ مخبرلى بويه نقل ايتمشلدر كه : اسكيدن ناسمخود بر عادت و مردود بر بدعت وضع ايدلمش ايدى . يقينلى طوغرى - تميز اعتقادلى - سكينه دللر؛ رب العالمين كه بهسى احرامنى بله باغلادقلى و سيد المرسلين و قائد الغر المحجلينك - پيغمبر ديشانمرك صفتيدر - مشهد مقدسنى زيارته عزم ايلدكلى :

شعر:

عليه سلام الله ملاح بارق و ناه الحمام الورق فى الورق الخضر

«كوكك بارلاقلى بارلادقجه و آجيل كوكرجينلر ييشيل ياپراقلار آره سنده نوحه ايلدكه الهك سلامى آنك اوزرينه اولسون»

وجانى قربان كى اوپايانسز باديهده آووجه قويدقلى و (والله على الناس حج البيت - جناب حق نامنه بيت مكرمى حج ايتك ناس اوزرينه فرضدر . سورة آل عمران) ك دعوتى هاتفنه (ليك اللهم ليك) ديه اجابت ايتدكلى او حضرته كيتمك ايچون - كه نصرت قوغالرينك دو كوله جك ىرى و شمال مغفرتك اسه جك محليدر - رداء توجهى دست تجريد ايله صيرته آتدقلى و بو مطلوب دينيه فوز بوله جقلى و بو حكم شرعى به امتثاله موفق اوله جقلى - كه دينك ديركلردن برى و (بنى الاسلام على خمس - دين اسلام بش شى اوزرينه بنا اولمشدر . حديث شريف) بنیان محسنك ركلنلردن بر ركلندر ، عرفاتده مراد اته نائيلتدن طولاي شكر دليله